

4) всі непрямі докази, які можуть бути покладені в основу вироку суду, повинні володіти ознаками системи, тобто бути належним чином впорядкованими та володіти властивостями цієї системи, підтверджувати або спростовувати ту чи іншу обставину, яка відноситься до предмету доказування у конкретній кримінальній справі;

5) необхідно встановити наявність об'єктивного зв'язку між „проміжними фактами» та обставинами предмету доказування;

6) слід враховувати зв'язки непрямих доказів не лише між собою, але й з іншими доказами (прямими), наявними у кримінальній справі [3].

Отже, непрямі докази – це інформація, чи відомості про факти, на підставі якої у визначеному законом порядку особа, яка проводить дізнання, слідчий, прокурор, суддя або суд побічно/опосередковано встановлюють наявність або відсутність обставин, які входять до предмету доказування, відношення яких до справи не очевидне і може бути виявлено лише під час глибокого аналізу їх природи, суті та співставлення з іншими такими ж обставинами та які мають значення для правильного вирішення справи. Ознайомившись із великою кількістю тез та наукових статей щодо доказів та доказування в кримінальному процесі є великий спір стосовно думки В.В. Молчанова, який стверджував, що прямі докази є більш важливими та основними, а непрямі докази, тими за допомогою яких майже неможливо отримати достовірний висновок. Докази та їх джерела створюють нерозривну єдність і співвідносяться як інформація та її джерела. Для досягнення необхідної мети, а саме встановлення істини необхідна взаємодія прямих і не прямих доказів. Вони взаємодоповнюють один одного, що значно полегшує

Список бібліографічних посилань: 1. Багрій М. В. Форми зв'язків у системі непрямих доказів при доказуванні у кримінальній справі. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2007. Вип. 45. С. 206–212. 2. Багрій М. В. Класифікація непрямих доказів у кримінальному процесі України. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2008. Вип. 47. С. 226–232. 3. Ряшко О. В., Комісарчук Ю. А. Значення, класифікація та правила використання непрямих доказів у кримінальному процесі. *Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 374–381. 4. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування. Київ, 2005. 272 с.

Одержано 08.10.2017

УДК 343.13

Анастасія Володимирівна ДАНИЛЕНКО,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального процесу

та організації досудового слідства факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7721-2955>

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНИЛА КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Неповнолітня особа, яка приймає участь у кримінальному провадженні потребує особливого відношення до себе як під час проведення досудового розслідування і судового розгляду. При чому лише дотримання всіх вимог кримінального процесуального законодавства у роботі з неповнолітніми підозрюваними може принести позитивні результати у вигляді прийняття найбільш справедливого рішення та попередження скоєння даною особою кримінальних правопорушень в майбутньому. Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України прийнятий в 2012 році у 38 главі регламентує процедуру

проведення як досудового розслідування так і судового розгляду у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх осіб. Разом з тим, чинне національне законодавство в даній сфері все ж таки потребує удосконалення, адже окремі питання правового положення неповнолітнього підозрюваного і досі залишаються неурегульованими, а деякі, нажаль, навіть нереалізованими. Тому вивчення досвіду зарубіжних країн, зокрема, Республіки Польща, у даній сфері має досить важливе значення.

Отже, перш за все слід визначитись із поняттям неповнолітньої особи та почати з визначення вказаного у міжнародно-правових актах. Так, у ст. 1 Конвенції про права дитини 1989 року визначено, що дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше [1]. Ст. 11 Правил Організації Об'єднаних Націй щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі, вказано, що неповнолітнім є будь-яка особа у віці до 18 років. Вікова межа, з досягненням якої має бути заборонено позбавлення дитини свободи, повинна визначатися законом [2]. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), не визначають вікової межі повноліття, проте у ст. 2.2 міститься визначення поняття «неповнолітній», згідно з яким неповнолітнім є дитина або молода людина, яка у межах існуючої правової системи може бути притягнута за правопорушення до відповідальності у такій формі, що відрізняється від форми відповідальності, що застосовується до дорослого [3]. Останній міжнародний документ прямо не вказує вікові межі настання повноліття, адже відповідно до коментаря ст. 4.1 до мінімальні межі віку кримінальної відповідальності дуже відрізняються залежно від історичних і культурних особливостей. Використання сучасного підходу полягає у визначенні здатності дитини перенести пов'язані з кримінальною відповідальністю моральні та психологічні аспекти, тобто у визначенні можливості притягнення дитини до відповідальності з огляду на індивідуальні особливості та сприйняття і розуміння нею відповідальності за явно антигромадську поведінку. Якщо вікова межа кримінальної відповідальності встановлена на занадто низькому рівні або взагалі не встановлена, поняття відповідальності стає безглуздом. Взагалі існує зв'язок між поняттям відповідальності за правопорушення або злочинну поведінку та іншими соціальними правами і обов'язками (такими, як сімейний стан, громадянське повноліття тощо). Тому слід докласти зусиль для встановлення розумної нижньої вікової межі, яка могла б застосовуватись у міжнародному масштабі.

У Кримінальному процесуальному кодексі України поняття неповнолітній визначено у п. 12 ст. 3 де вказано, що неповнолітня особа – малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. Визначення малолітньої особи також надано у вищевказаній статті, але у п. 11, де зазначено, що малолітня особа – дитина до досягнення нею чотирнадцяти років [5].

У Кримінальному кодексі України поняття неповнолітньої особи не міститься, але встановлюється 16-річний вік, по досягненню якого неповнолітній підлягає кримінальній відповідальності (ч. 1 ст. 22 КК України) [5]. Разом з тим, в окремих випадках до кримінальної відповідальності притягуються особи, які на момент вчинення злочину досягли 14-річного віку. Вичерпний перелік злочинів, за які кримінальна відповідальність настає з 14 років, встановлено у положеннях ч. 2 ст. 22 КК України.

Дещо інший вік настання кримінальної відповідальності для неповнолітніх встановлений у Кримінальному кодексі Республіки Польща. Стаття 10 даного Закону передбачає, що відповідальність настає для тієї особи, яка вчинить заборонене діяння після досягнення 17 років. Також за окремі, найбільш тяжчі, заборонені діяння неповнолітній може нести відповідальність із 15 років, але якщо обставини справи, а також рівень розвитку винного, його індивідуальні особливості і умови життя викликають таку необхідність, а в особливості, якщо застосовані раніше виховні заходи виявились безуспішними.

Таким чином, слід відзначити, що встановлення мінімального віку кримінальної відповідальності на рівні 14–16 років в Україні та 15–17 років у Польщі пов'язано з тим, що саме у цьому віці відбувається становлення підлітка як особистості, перехід від дитячого стану до дорослого. У цьому віці неповнолітні особи вже можуть розуміти й оцінювати свої

вчинки, разом з тим вони не завжди критично ставляться до своїх дій, схильні до наслідування, можуть вчинити правопорушення із вихваляння перед іншими, нерідко неспроможні протистояти негативному впливові їх оточення. У цей період підліткам притаманні бурхлива енергія, емоційність, імпульсивність, сприйнятливність. У цьому віці досить серйозно проявляється прагнення продемонструвати свою самостійність. Враховуючи все це, кримінальне процесуальне законодавство України та Республіки Польща встановлює певні особливості проведення досудових та судових процедур із неповнолітніми особами. В той же час підняті питання не є остаточними і підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню.

Пропоную учасникам науково-практичної конференції прийняти участь у обговоренні піднятих питань та наданих пропозицій.

Список бібліографічних посилань: 1. Convention on the Rights of the Child: adopted of 20 November 1989 // United Nations Human Rights Office of the High Commissioner: офіц. сайт. URL: <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx> (дата звернення: 25.09.2017). 2. United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty: resolution A/RES/45/113 of the United Nations General Assembly, adopted of 14 December 1990 // United Nations: офіц. сайт. URL: <http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r113.htm> (дата звернення: 25.09.2017). 3. United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice («The Beijing Rules»): adopted by General Assembly resolution 40/33 of 29 November 1985 // United Nations Human Rights Office of the High Commissioner: офіц. сайт. URL: <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf> (дата звернення: 28.09.2017). 4. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 25.09.2017). 5. Кримінальний кодекс України: закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 25.09.2017).

Одержано 03.10.2017

УДК 343.13

Олександр Сергійович ДВОРЕЦЬКИЙ,

здобувач кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРО ОКРЕМІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПРЕДМЕТА ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ТА КРИМІНАЛІСТИЦІ

За дослідженням, при розгляді співвідношень предмету доказування у кримінальному провадженні із криміналістикою простежуються дуже тісні процесуальні зв'язки. Так, на думку П. І. Сологуб, можна стверджувати, що криміналістична діяльність слідчого у ході розслідування спрямована на встановлення та дослідження матеріальних і ідеальних слідів-відображень кримінального правопорушення, необхідних для здійснення процесуального доказування, тобто вона органічним чином вплетена в його суть. При цьому, він зазначає, що криміналістичну діяльність треба одночасно розглядати з двох сторін, зокрема: і як форму реалізації спеціальних криміналістичних знань у процесі здійснення доказування, і як самостійний криміналістичний метод пізнання істини у кримінальному провадженні [1, с. 99–100]. Підтримує його погляд С. І. Клімов, який вважає, що немає ніякої суто криміналістичної діяльності, відмінної від процесуальної та існуючої автономно, а значить зовсім необґрунтовано видаються спроби деяких учених штучно розмежувати процесуальну діяльність від криміналістичної. Остання, на його думку, при цьому бачиться як діяльність, що спрямована на встановлення обставин кримінального провадження, що розслідується, а